

POLIROM

Cred că riscul cel mai mare care pîndește acum țara noastră este ca analfabeții intrați în politică după evenimentele din decembrie să ia pentru totdeauna locul celor de dinainte de ele.

Ileana MĂLĂNCIOIU

Crimă și moralitate

Eseuri și publicistică

EGO PUBLICISTICĂ

EGO
PUBLICISTICĂ

Colecția *Ego. Publicistică* este coordonată de George Onofrei.

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4, P.O. BOX 266, 700506
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37; P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MĂLĂNCIOIU, ILEANA
Crimă și moralitate : eseuri și publicistică / Ileana Mălăncioiu.- Ed. a 2-a. – Iași : Polirom, 2006
ISBN (10) 973-46-0415-5; ISBN (13) 978-973-46-0415-9

821.135.1-92
94(498) "1989/02.10.2006..."
070(498)

Printed in ROMANIA

Ileana MĂLĂNCIOIU

Crimă și moralitate

Eseuri și publicistică

Ediția a II-a
revăzută
și adăugită

POLIROM
2006

Ileana Mălăncioiu s-a născut la 23 ianuarie 1940, în comuna Godeni, județul Argeș. Este licențiată în filosofie a Universității din București, promoția 1968. A debutat în 1965, în revista *Luceafărul*. În 1975 și-a luat doctoratul cu o teză despre tragic. Cărți de poezie: *Pasărea tăiată*, Tineretului, 1967; *Către Ieronim*, Albatros, 1970; *Inima reginei*, Eminescu, 1971; *Crini pentru domnișoara mireasă*, Cartea Românească, 1973; *Ardere de tot*, Cartea Românească, 1976; *Peste zona interzisă*, Cartea Românească, 1979; *Sora mea de dincolo*, Cartea Românească, 1980; *Linia vieții*, Cartea Românească, 1982; *Urcarea muntelui*, Albatros, 1985. Antologii: *Poezii*, Cartea Românească, 1973; *Cele mai frumoase poezii*, Albatros, 1980; *Ardere de tot*, Eminescu, 1992 (în seria „Poeți români contemporani"); *Poezii*, Vitruviu, 1996; *Linia vieții*, Polirom, 1999. (Toate antologiile conțin și cîte un grupaj consistent de poeme inedite.) Traduceri: *Peste zona interzisă/A travers la zone interdite* (versiunea franceză de Annie Bentoiu), Eminescu, 1984; *Peste zona interzisă/Across the Forbidden Zone* (versiunea engleză de Dan Duțescu), Eminescu, 1985; *Skärseldsberget* (*Muntele purgatoriu* – versiunea suedeză de Gabriela Melinescu, Dan Shafran și Agneta Pleijel), Hypatia, 1995; *Four Contemporary Romanian Poets* (33 poeme; versiunea engleză de Stavros Deligeorgis), Cartea Românească, 1998; *Jeronims* (versiunea letonă de Leons Briedis), Minerva din Riga, 1998; *Sora mea de dincolo/My sister beyond* (versiunea engleză de Radu Doru Cosmin și JoAnne Growney), Paralela 45, 2003; *After the Raising of Lazarus* (*După învierea lui Lazăr* – versiunea poetei Eiléan Ní Chuilleanáin), Southord Editions, Kork, 2005. Eseuri și publicistică: *Vina tragică (tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka)*, Cartea Românească, 1978 (reeditată la Polirom, în 2001, în ediție revăzută, cu un grupaj din comentariile apărute după ediția princeps); *Călătorie spre mine însămi*, Cartea Românească, 1987 (reeditată la Polirom, în ediție revăzută, cu 13 titluri inedite, în 2000); *Crimă și moralitate*, Litera, 1993; *Cronica melancoliei*, Editura Enciclopedică, 1998; *A vorbi într-un pustiu*, Polirom, 2002; *Recursul la memorie (Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache)*, Polirom, 2003. Ileana Mălăncioiu a primit de mai multe ori Premiul Uniunii Scriitorilor, atît pentru poezie, cît și pentru volumele de eseuri și publicistică. Pentru întreaga activitate i-au fost decernate Premiul Național „Mihai Eminescu", Marele premiu pentru poezie „Lucian Blaga", Premiul Alia (al *Adevărului literar și artistic*) și Premiul Național pentru Literatură al USR.

Argument pentru ediția a II-a

Volumul de față reia integral textul ediției princeps, apărută în anul 1993 la Editura Litera. Ca la orice reeditare, a trebuit să mă întreb dacă unele pagini nu sînt datate și dacă se cuvine să mai fie publicate. Faptul că lumea e în continuă schimbare, iar răsturnările de situații fac ca personajele politice ori culturale vizate la începutul anilor '90 să apară acum în cu totul alt loc pe tabla de șah, ori că anumite *piese albe* ale jocului politic să fi devenit *negre* – și invers – m-a determinat să-mi asum riscul de a repeta întocmai tot ceea ce am spus altădată. Dar nu mi-a fost ușor. Între altele, și pentru că unul dintre cei cu care am polemizat ades, așa cum aș polemiza cu mine însămi, a fost Andrei Pleșu, la vremea respectivă ministru al Culturii. În pofida obiecțiilor pe care i le-am adus de-a lungul anilor, admirația mea pentru el din vremea cînd ne propunea o *minima moralia* nu a scăzut. Dimpotrivă, ea a fost cea care m-a determinat să fiu mai atentă la ce a făcut el decît la ce au făcut politrucii de mîna a doua pe care i-a cauționat. Pentru că eu consider că respectul de sine te obligă să nu polemizezi cu oricine. De ce nu am renunțat totuși la acele texte prin care l-am contrariat? Pentru că le-am scris – cu totală bună-credință – și le-am publicat. Și pentru că e bine să nu uităm ce am făcut și ce am spus fiecare la acea răscruce, la care, fie că ne place sau nu, trebuie să ne întoarcem din cînd în cînd, de vreme ce tot nu am reușit încă să aflăm cine a tras în noi după 22. Ba, mai mult, pe măsură ce trece timpul, totul se amestecă astfel încît e la fel de greu de aflat și cine a tras înainte de 22. Pentru că, dacă nu ar exista acel cimitir în care au fost îngropați cei ce au

avut curajul nebunesc de a sta în fața armelor îndreptate spre ei și a spune „vom muri, dar vom fi liberi", am putea să credem că nu s-a întîmplat nimic.

Faptul că, după trei mandate prezidențiale, Ion Iliescu poate primi (în sfîrșit) și un mandat pentru procesul mineriadei în care este chemat în calitate de inculpat nu duce în mod necesar nici la instaurarea Dreptății, nici la începutul unei reforme morale reale. Nu e deloc exclus ca istoria să se repete și să asistăm la o altă farsă judiciară, în care pe capul celui condamnat să se facă pactul cu foștii săi tovarăși de drum și să profite încă o dată *serviciile*, așa cum s-a întîmplat în cazul lui Ceaușescu. Spun asta pentru că întîmplarea a făcut să fiu martor la ceea ce s-a petrecut la televiziune în preziua mineriadei, iar reintrarea în joc a unui personaj politic din vremea aceea, care a stat cîțiva ani în umbră, m-a făcut să mă gîndesc ce rol a jucat el atunci și ce rol ar putea juca de acum încolo.

Întrucît fac parte dintre miile de martori care n-au fost chemați să-și depună mărturia în dosarul mineriadei, o voi depune public, în textul de față. Cred că ea își poate găsi locul în acest „Argument pentru ediția a II-a" al volumului *Crimă și moralitate*. Întîi, pentru că mineriada a avut loc în perioada la care se referă majoritatea textelor publicate în prima ediție. Apoi, pentru că problemele puse la vremea aceea au revenit în actualitate, așa cum s-a întîmplat și după rotația de cadre prin care fotoliul de la Cotroceni a fost ocupat de Emil Constantinescu.

După cum se știe, la sfîrșitul mandatului său, acesta a recunoscut că l-a învins securitatea. Lucru pe care cred că Traian Băsescu nu l-ar putea face.

Dar să revin la întîmplările din ziua de 14 iunie, la care am fost martor ocular.

Dat fiind că locuiesc pe bulevardul Nicolae Titulescu și că megafoanele instalate în fața Palatului Victoria făceau să aud de acasă vocea răgușită a unui ins care chema populația capitalei să iasă în stradă, ca să apere instituțiile statului,

am plecat într-acolo să văd cine vorbește și să aflu ce s-a întîmplat. Cînd am ajuns, piața era pustie. M-am așezat pe marginea străzii, în partea dinspre șoseaua Kiseleff, unde se mai aflau doar cîțiva tineri. La un moment dat, s-au apropiat de noi un bătrîn și o bătrînă, care, vorba lui Minulescu, *mergeau ținîndu-se de mînă*. Aici se adună oamenii de bine? – au întrebat. Nu, le-am răspuns eu rîzînd, aici sînt golanii, cred că trebuie să treceți în partea cealaltă. Au rîs și ei și s-au așezat lîngă mine. Cîteva minute l-am mai ascultat pe Cazimir Ionescu, care urla într-o porta-voce, continuînd să cheme oamenii în stradă. Apoi am aflat că piața era pustie fiindcă toată lumea care ajunsese acolo înaintea mea plecase la televiziune și m-am îndreptat și eu într-acolo. Cînd am ajuns, porțile erau larg deschise. Pe o tanchetă aflată în curtea instituției, aproape de intrarea în clădire, se urcaseră cîțiva băieți care vorbeau cu soldații și rîdeau. La un moment dat, ușile de la intrare au fost deschise, iar cei aflați în fața lor au pătruns înăuntru, fără să fie opriți de nimeni. Dacă m-aș fi lăsat dusă de val, aș fi putut intra și eu, dar, cum lucrasem trei ani în acea clădire, nu aveam curiozitatea celorlalți de a vedea ce se află în ea. Așa că am rămas în curte, uitîndu-mă la tinerii care urcau scările și străbăteau pasarela ce duce spre studiouri. Nu peste mult timp, au apărut două camioane cu niște inși înarmați cu bîte. Au coborît în grabă, au început să învîrtească bîtele spre noi și ne-au făcut să ne retragem în apropierea gardului dinspre Calea Dorobanților. Aveam sentimentul că aș putea fi strivită de mulțimea ce fugea din fața bătăușilor și, văzînd că oamenii săreau peste gard, am sărit și eu, cu o viteză de care nu mă credeam în stare. Dar nu am plecat acasă, pentru că aș fi vrut să văd ce se mai întîmplă. După cîteva minute s-a auzit cineva țipînd și a fost spart un geam. Nu în partea prin care au urcat tinerii, ci în partea opusă. Apoi l-am ascultat pe Răzvan Theodorescu care intrase pe post și anunța că TVR ar fi atacată de forțe legionare. Am plecat abia după ce s-au stins luminile și a fost întreruptă transmisia. Asta a creat panică în rîndurile populației care nu știa ce s-a întîmplat și credea că televiziunea ar fi fost ocupată.

Despre ce a urmat în ziua de 15 iunie, cînd au fost aduşi ortacii să facă ordine, s-a vorbit foarte mult şi nu am nimic deosebit de adăugat. Singurul lucru la care m-am gîndit uneori a fost că aceştia nu erau conduşi numai de Miron Cozma, ci şi de un oarecare Cămărăşescu, care nu ştiu ce rol a avut, fiindcă numele lui nu a intrat în atenţia justiţiei, iar între timp pare să fi fost uitat şi de a patra putere în stat.

În schimb, Cazimir Ionescu, după o pauză în care a stat retras, a reintrat în viaţa publică şi a devenit purtătorul de cuvînt al CNSAS, care e considerat o instanţă morală de necontestat. Chiar dacă nu e pentru nimeni un secret ce rol a jucat Onişoru, pentru care nu avem nici măcar scuza că ne-ar fi fost impus de PSD.

Dacă ar fi să se prezinte singur, cred că domnul Cazimir Ionescu ar putea apela la frumosul vers al lui Adrian Păunescu: „Eu sînt un om pe nişte scări". Spun asta pentru că nu-l mai văzusem de cînd ne chema, de pe scările Palatului Victoria, să ieşim în stradă, ca să aibă uslaşii după cine alerga, iar cînd a revenit, ca din neant, l-am văzut pe scările CNSAS, alături de fostul disident Mircea Dinescu, care, dat fiind rolul de erou al revoluţiei jucat cu prilejul evenimentelor din decembrie, cred că era firesc să se numere şi printre eroii unei cărţi intitulate *Crimă şi moralitate*. Singura ezitare a fost dacă ar trebui să reiau în ediţia de faţă şi răspunsurile pe care le-am dat la cele două anchete făcute de revista 22 înainte de plecarea lui de la conducerea Uniunii Scriitorilor. Dar, de vreme ce am păstrat tot sumarul ediţiei princeps, cred că trecerea peste momentul acela delicat – ca şi cum nu ar fi existat – ar fi putut să dea naştere unor interpretări care nu ne-ar fi avantajat pe nici unul dintre noi.

Cartea conţine şi unele pagini axate pe problemele românilor din Basarabia, pe care, la începutul anilor '90, lumea bună le ocolea, socotind că nu e cazul să se ocupe şi ea de ele, de vreme ce şi le-a însuşit *România Mare*. În ceea ce mă priveşte, cred că a fost o eroare care ne-a costat. Dacă nu pentru altceva, măcar pentru că a mărit acţiunile „tribunului" şi, după dezamăgirea produsă de Emil Constantinescu, am ajuns să fim nevoiţi să optăm între el şi Ion Iliescu.

Prin asociere cu ceea ce se petrecea la Tiraspol, m-a preocupat şi soarta celorlalte naţionalităţi din fostul imperiu sovietic.

Într-un text foarte frumos despre *Hagi Murad*, publicat în 1998, Nicolae Manolescu se întreba dacă nu i-o fi dat cuiva prin cap să scrie despre această capodoperă a lui Tolstoi în vremea războiului din Cecenia. Scrisesem eu. Pentru că, de la prima lectură a cărţii, m-a obsedat capul tăiat al eroului ei, purtat din fort în fort, într-un sac murdar, din care era scos şi pus în bătaia lunii, ca să fie văzut spre a se şti ce poate păţi cine-i trădează pe ruşi. Şi dacă acest cap tăiat – pe care mîna de maestru a celui ce ni-l înfăţişa prin cîteva trăsături de condei mă făcea să-l am aievea în faţă – ar fi fost privit în tăcere... Dar un soldat rus (care-l cunoscuse pe Hagi Murad atunci cînd trecuse la ei, sperînd că-l vor ajuta să-şi recupereze familia capturată de şeful unei grupări rivale, iar apoi îl văzuse cum a luptat cînd a fost vînat pentru că fugea înapoi, spre muntenii lui, care continuau lupta de eliberare începută în urmă cu un secol şi jumătate) va sfîrşi prin a spune: „A fost totuşi un viteaz, dă-l încoa' să-l pup!". Replică de neimaginat în nici un alt loc din lume.

Ediţia aceasta are şi o „Addenda" care conţine patru texte noi (apărute în 2005, în *România literară*) şi două interviuri acordate, în 2006, revistelor *Cuvîntul* şi *Foaia românească* (din Ungaria).

Fiind scrise mai tîrziu cu 14-15 ani decît cele din ediţia princeps, mi-am pus problema dacă adăugarea acestor pagini noi la cele din volumul *Crimă şi moralitate* nu e riscantă. Cu atît mai mult cu cît, între timp, am mai publicat trei cărţi de eseuri şi publicistică.

Deşi tonul lor e diferit de al celorlalte, care au fost scrise sub imperiul urgenţei, sper ca asta să nu fie în defavoarea cărţii, ci să aibă ca efect evitarea monotoniei şi să constituie o surpriză plăcută.

Sub aspectul conţinutului, cred că nu se pun probleme deosebite. Pentru că întîmplările la care se fac trimiteri în

textele adăugate acum sînt tot din „epoca de aur“ (sau de piatră) ori din primii ani ai tranziției, ca și cele din ediția princeps, iar uneori decurg cu necesitate din ele. Un loc aparte îl ocupă „O delațiune postdecembristă“, care a avut ca punct de plecare afirmațiile făcute de mine într-o convorbire cu Vartan Arachelian, transmisă de TVR după cîteva săptămîni de la mineriadă, lucru probat printr-un document din 22 august 1990, scăpat din greșeală printre cele dinainte de 1989, care se află în arhiva CNSAS și a fost publicat anul trecut în *Cotidianul*.

Această delațiune postdecembristă nu m-a surprins, deoarece, de cînd am văzut casetele cu procesul și execuția Ceaușeștilor, am înțeles că pe capul dictatorului a fost încheiat pactul cu securitatea și că asta va face ca ea să fie în continuare ce-a fost, dar și mai mult decît atît.

La dezgustul cu care am urmărit acele casete, ce aveau să compromită imaginea României, a contribuit în bună măsură și faptul că nu puteam înțelege, în ruptul capului, cum a fost posibil ca un personaj „situat între metafizică și clitoris“, ca Gelu Voican-Voiculescu, să devină brusc atît de activ încît să îndeplinească trei roluri: adică să participe la judecarea și la executarea dictatorului, iar apoi să se ocupe și de înmormîntarea lui „creștinească“. Pentru mine, asta făcea să cadă totul în derizoriu și să sfîrșesc prin a mă întreba: nu cumva a fost vina noastră că ne-am temut mai mult decît trebuia și că s-a putut ajunge unde s-a ajuns?

Constatarea că dictaturile comuniste au căzut în tot Estul, dar nicăieri nu a fost plătit un preț atît de mare ca în România, ne-a determinat să renunțăm pentru o vreme la obiceiul păgubos de a lua totul în glumă și de a face haz de necaz.

Acum, cînd am ajuns din nou să stăm sub semnul derizoriului, iar sloganul „Să trăiți bine!“, cu care au fost cîștigate ultimele alegeri, a devenit o glumă și pentru copii, mă gîndesc fără să vreau că, dacă aș fi murit pentru ce a ieșit, aș fi fost foarte tristă pe lumea cealaltă.

E drept că nici pe lumea asta nu sînt prea veselă, dar mă pot bucura totuși că mai văd încă soarele și – chiar dacă uneori sînt deprimată pentru că lucrurile merg din rău în mai rău – mă gîndesc că nu se poate să nu mai existe și o altă soluție decît cea de avarie pe care am fost nevoiți să o adoptăm încă o dată.

Ileana Mălăncioiu

www.polirom.ro

Redactor: Dan Daia
Coperta: Radu Răileanu
Tehnoredactor: Luminița Modoranu

Bun de tipar: octombrie 2006. Apărut: 2006
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 * P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail: office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 * P.O. Box 1-728, 030174
Tel.: (021) 313.89.78 ; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tipografia S.C. PRINT MULTICOLOR S.R.L. Iași
Str. Bucium nr. 34, Iași 700265
tel. 0232-211225, 236388, fax. 0232-211252

EGO
PUBLICISTICĂ

„După evenimentele din decembrie, cînd mii de oameni ieşeau în stradă şi întrebau «Cine-a tras în noi după 22 ?» şi cereau «Să fie judecat pentru sîngele vărsat», iar eu mă situam de partea lor, un distins intelectual ne amintea că adevărata morală e cea reflexivă. Mi-am luat doctoratul cu o teză despre vina tragică şi ştiam foarte bine că în cazul unui erou tragic ceea ce contează în primul rînd sînt sentimentul de vinovăţie şi autopedeapsa, care e infinit mai mare şi mai greu de suportat decît pedeapsa. Dar, în lumea în care trăim, morala reflexivă nu a făcut pe nimeni să-şi piardă somnul pentru că are pe conştiinţă moartea a sute de tineri nevinovaţi şi să sfîrşească prin a se preda de bunăvoie în faţa instanţei spre a se reconcilia cu Legea şi cu sine. Acum, cînd am ajuns din nou să stăm sub semnul derizoriului, iar sloganul electoral «Să trăiţi bine!» a devenit o glumă şi pentru copii, mă gîndesc fără să vreau că, dacă aş fi murit pentru ce a ieşit, aş fi fost foarte tristă pe lumea cealaltă. E drept că nici pe lumea asta nu sînt prea veselă, dar mă pot bucura că mai văd încă soarele şi – chiar dacă uneori sînt deprimată pentru că lucrurile merg din rău în mai rău – mă gîndesc că nu se poate să nu mai existe şi o altă soluţie decît cea de avarie pe care am fost nevoiţi să o adoptăm încă o dată.“

Ileana Mălăncioiu

EDITURA POLIROM

ISBN 973-46-0415-5
978-973-46-0415-9

www.polirom.ro